

Duin of dierentuin

Soorten of ecosystemen?

JOHN VAN VLIET

Veel soorten verdwijnen uit duingebieden door natuurontwikkeling. Dat klinkt misschien raar, maar zo iets gebeurt als rietkragen en dennenbossen verdwijnen. Wat vindt de Stichting Duinbehoud daarvan?

In de duingebieden langs de Nederlandse kust zijn veel verschillende landschappen te vinden. Landgoederen en bossen aan de oostkant en open gebieden in de zeereep maken de duinen tot de meest afwisselende natuurgebieden van ons land. Die grote verscheidenheid maakt het vele planten- en diersoorten mogelijk om in de duinen te leven. Door het aanleggen van akkertjes, vastleggen van zeerepen, graven van waterwinkanal en aanplanten van dennenbossen heeft de mens de afwisseling in landschap nog eens vergroot. Niet alleen de roodborsttapuit, maar ook de rietzanger en de eekhoorn vinden nu een geschikt 'habitat' in het duingebied.

Duin of tuin

Natuurlijke liefhebbers en recreanten kennen de duinen vooral als een landschap bestaande uit min of meer grazige heuvels, afgewisseld met struikgewas en dennenbossen. De infiltratiekanalen completeren een beeld dat doet denken aan de Engelse Landschaps-stijl: een wijze waarop vroeger landgoederen en parken werden ingericht. Die stijl gaat uit van fraaie zichtassen, romantische waterpartijen en spannende doorkijkjes.

Echte duinen

Dit beeld bestaat al tientallen jaren. Eigenlijk weet niemand goed meer hoe onze duinen er zonder al die menselijke be-

moeienis uit zouden zien. Wel werd duidelijk dat het anders zou moeten. De dennen nemen af in vitaliteit, de drinkwaterwinning kan het met minder kanalen stellen en een veilige zeereep kan ook zonder helminplant. Het besef drong door dat de duinen het, net als bijvoorbeeld het rivierengebied, van 'dynamiek' moeten hebben. Zonder vrij spel voor zee, zand, wind en water zijn er geen 'echte' duinen. Je kan van het duin een soort Veluwe maken, maar van de Veluwe duinen maken is onmogelijk. Dynamiek hoort nu eenmaal bij de kust!

Het veranderende inzicht over wat een duin-ecosysteem nodig heeft ging gelijk op met de wens om overbodige waterwinkanal en 'kunstmatige' bossen op te ruimen. Bulldozers verlieten hun bouwterreinen en verschenen in de natuur. Als gele reuzeninsecten vernielden ze in veler ogen waardevolle stukken natuur, om slechts woestijnen achter te laten. Vogelaars zagen met de rietkragen en de dennen hun blauwborsten en kuifmezen verdwijnen. De kans op een ontmoeting met een eekhoortje nam verder af. Er kwam discussie: wat willen wij eigenlijk met die duinen?

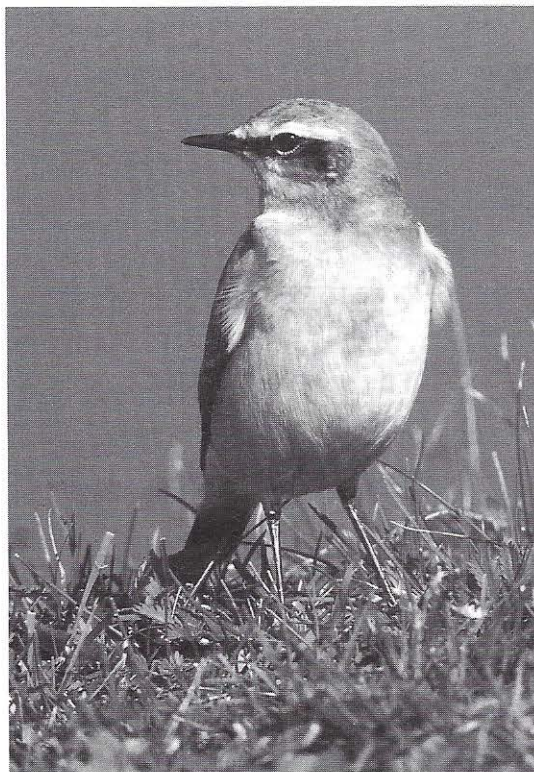
Soorten of systemen

Als waterwinkanal worden dichtgeschoven en dennenbossen worden gekapt, spreekt het vanzelf dat daarmee leefgebied voor amfibieën, kikkers, riet- en bosvogels verdwijnt. Een deel daarvan vindt een nieuw biotoop, bijvoorbeeld in het duineikenbos, dat zich na de bosvorming ontwikkelt, of in de natte duinvalleien die terugkeren. Maar een veel groter deel van die soorten verdwijnt eenvoudig. Zonder dennen nu eenmaal geen eekhoorn, goudhaantje of zwarte mees. Simpel gesteld: behoud van het duinecosysteem lijkt geen behoud van soorten te zijn, want de biodiversiteit neemt flink af! Wie soorten wil beschermen, redeneert: "We weten wat we hebben, en wat krijgen we ervoor terug? Een soortenarme zandbak".

Anderen, ook natuurbeschermers, kiezen voor het herstel van natuurlijke processen. Zij zeggen dat zee, wind en (grond-)water moeten zorgen voor een duurzaam voortbestaan van het

Een eekhoorn voelt zich niet thuis in een dynamisch duinlandschap; de aangeplante dennenbossen zijn onmisbaar voor het dier (foto: Frits van Daalen).

De tapuit is een vogel die het moet hebben van duinen waar water en wind vrij spel hebben (foto: Henk Harmsen).

duinecosysteem. Als we karakteristieke processen tot stilstand hebben gebracht, moeten we proberen die weer op gang te brengen. Dat betekent geen helm meer poten, dennen kappen en kanalen dichtschiiven, om de karakteristieke natuurlijke en landschappelijke kenmerken te behouden. Soorten die ook landinwaarts voorkomen en daar vaak algemeen zijn, maken plaats voor bijvoorbeeld de veldleeuwerik, kiekendief, rug-streepad, zandhagedis en de nagenoeg verdwenen tapuit. Kattenstaart verdwijnt, maar parnassia verschijnt.

Visie Duinbehoud

Het blijkt dus dat als er duinen op de schop gaan ook natuurbeschermers onderling tegenover elkaar staan. Biodiversiteit en soortbescherming staan soms haaks op het behoud en herstel van grootschalige ecosystemen. Waar staat Duinbehoud? De Stichting Duinbehoud gaat uit van het behoud en herstel van ecosystemen, maar niet tegen elke prijs. Wat verstandig is hangt af van de grootte van een gebied, het zelfregulerend vermogen van een natuurlijk proces, de effectiviteit van de ingreep en het belang van meer 'kunstmatige' gebiedsdelen voor lokale natuur of zeldzame soorten.

Eerst die 'grootte' van het gebied? Biodiversiteit nastreven is op het eerste gezicht altijd goed, maar voor kleinere gebieden zijn daar wel vraagtekens bij te plaatsen. Veel natuurbeheerders zien in hun gebieden, hoe klein ook, graag

zoveel mogelijk verschillende soorten. Dat leidt soms tot behoorlijk intensief beheer. Beetje maaien hier voor de orchideeën, wat dennen voor de spechten en wat grote grazers erbij... Het gaat soms meer op tuinieren lijken, gericht op een dierentuin zonder hekken. Omvormen naar meer natuurlijke beheerswijzen is dan niet aan de orde, want dat leidt tot grotere eenvormigheid en... minder soorten in je terrein. Dat typische soorten van het duinecosysteem daardoor in de verdrukking komen, krijgt lokaal geen aandacht. Dat is jammer, want Veluwe-natuur is waardevol, maar met méér Veluwe aan de kust verlagen we de biodiversiteit van Nederland als geheel! Voor de kanalen met hun rietkragen gaat net zo'n verhaal op. Rietvogelbiotopen zijn landinwaarts volop te vinden. Zo'n biotoop in de duinen verhoogt de biodiversiteit van een enkel duingebied, maar verlaagt die van ons land, omdat de karakteristieke duinvalleien onvoldoende kansen krijgen.

Herstel

Wanneer is een herstelmaatregel effectief? De maatregel moet, met uitzondering van wat aanvullend beheer, liefst eenmalig zijn en een verdwenen natuurlijk proces weer op gang helpen. Denk bijvoorbeeld aan het verwijderen van een door de inlaat van rivierwater vervuild laagjeslib. De schone duinvallei die na de ingreep opgeleverd wordt moet zichzelf zonder veel hulp kunnen ontwikkelen. Als vooraf duidelijk is dat het gebied weer razendsnel dichtgroeit tot ongeveer de oude situatie, laat dan maar. Kiezen voor kappen van dennen is niet eenvoudig. Als daarmee een biotooptype volledig uit een gebied verdwijnt, met de bijbehorende soorten, is zorgvuldigheid geboden. De Waddeneilanden en Zeeland hebben niet veel bossen en je benadeelt niet alleen de natuur, maar ook de recreant onevenredig als te grote oppervlakten worden omgevormd. En ook een bosje met de schaarse dennenorchis hak je niet zo-maar om.

Tot slot: ook het via grootschalige ingrepen herstellen van natuurlijke processen kan een modegril zijn. Het is belangrijk dat allerlei landschapstypen in de duinen blijven en er enige continuïteit is. Als over een halve eeuw blijkt dat we er helemaal naast hebben gezeten, zijn tenminste niet alle natuurgebieden omvergebulldoerd.

JOHN VAN VLIET IS MEDEWERKER BELEID EN ECOLOGIE BIJ DE STICHTING DUINBEHOUD